

Afdeling van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging

11 februari 2020

Thema 2020: Natuurinclusief Soort van het seizoen: koolmees en pimpelmees

In 2020 is het jaarthema Natuurinclusief.

We roepen op om in al ons handelen de natuur te betrekken of zelfs als uitgangspunt te nemen. Onze natuur staat onder druk: verstedelijking, achteruitgang van de biodiversiteit, gebruik van natuurvreemde stoffen die giftig of zelfs onafbreekbaar blijken en daardoor blijvende schade berokkenen.

Bij al ons handelen kunnen we een verschil maken, hou de natuurlijke kringlopen in gedachte. Maak de keuzes die je maakt als persoon natuurinclusief, bij het kopen van voedsel, verzorgingsproducten en voor de aankleding en inrichting van je huis. Kies bijvoorbeeld biologisch voedsel om de omslag naar natuurinclusieve landbouw te steunen en bij verzorgingsproducten de soorten die vrij zijn van parabenen, ftalaten, minerale oliën, plastic deeltjes en dergelijke. Bezoek eens een kringloopwinkel en kijk wat daar voor je gading is.

Koolmees, man, Guus Schoonewille

Pimpelmees, Hans Zweekhorst

Als je in de periode januari - maart een koolmees of pimpelmees ziet meld dit via afdelingdelfland@knnv.nl

Ook ontvangen we graag je foto's en ervaringen met deze vogels.

Zet je waarnemingen op

Pimpelmees klik [hier](#)

Koolmees klik [hier](#)

Eigen ervaring

In de meer dan 20 jaar dat ik op dezelfde plek woon heb ik veel zien veranderen in mijn wijk. Voor- en achtertuinen zijn onherkenbaar veranderd. Van kleine, rijke biotopen met een keur aan bloemplanten, wilde planten (voorheen onkruid), struiken en zelfs bomen zijn het nu bestrate plaatsen met schuren, buitenmeubilair en ja toch ook nog wel eens een randje "border" of een plantenbak.

De kleine vogels zijn met die verandering zo goed als verdwenen, geen mezen, mussen, vinkjes meer. Zelfs de merel, twee jaar geleden nog zingend op het balkon is sinds vorig jaar niet meer gezien of gehoord.

Herkenning koolmees

De koolmees (*Parus major*) is als volwassen mees ongeveer 14 centimeter groot. Het is grootste soort van de mezen, vandaar het major in de Latijnse naam. Ze hebben een zwarte pet en witte wangen, gele borst en groenblauwe rug. De zwarte 'stropdas' is bij de koolmeesmannen breder dan bij de vrouwen, die ook wat minder fel gekleurd zijn. De mannen gebruiken hun zwarte band om concurrenten en de vrouwen te imponeren. De jonge koolmezen hebben nog geen stropdas, die verschijnt pas in het najaar.

Herkenning pimpelmees

De pimpelmees (*Cyanistes caeruleus*) heeft als enige van de mezen een blauw "petje". Volwassen pimpelmezen zijn ongeveer 11 centimeter groot. Ze hebben een kobaltblauwe kruin, staart en vleugels die duidelijk afsteken tegen het geel van de onderkant en de groenige rug. De wangen zijn wit met een smalle zwarte oogstreep, kin en halsband. De mannen zijn iets helderder van kleur dan de vrouwen, maar er is vrijwel geen verschil in tekening. De jongen hebben gele wangen.

Leefwijze

Het broedseizoen van beide soorten mezen duurt van eind maart tot in juli. Ze maken nesten van mos en gras, gevoerd met (honden)haar en veertjes, in boomholtes, muurspleten en ook in nestkasten. Het aantal eitjes verschilt iets, 4 tot 12 bij de koolmees en 7 tot 14 bij de pimpel, vaak hebben ze twee legsels in een jaar. Ze broeden 12 tot 15 dagen, de jongen blijven daarna nog drie weken in het nest. De ouders voeren beiden, ze houden het nest schoon, de eierschalen en poepjes brengen ze weg. Om de poepjes van de jongen zit een vliesje, ze kunnen als vuilniszakjes worden meegenomen. Na het uitvliegen wordt nog 2 tot 3 weken (bij)gevoerd. Ze leven vanaf de nazomer soms in grotere groepen, ook met andere soorten mezen samen. Koolmezen kunnen 10 tot 15 jaar oud worden, pimpelmezen leven tot 8 jaar. Maar velen halen dat niet. Driekwart van de jongen overleeft het eerste jaar niet.

Voedsel

Koolmezen en pimpelmezen eten voornamelijk insecten, (nachtvlinder)rupsen, luizen, kevers, vliegen en spinnen, maar ook bessen, zaden en nootjes van bijvoorbeeld beuk en haagbeuk, eik en hazelaar. Het zijn behendige vogels, die kunnen bungelen aan kleine takjes. Ze komen graag op voedertafels, mezen- en vetbollen en pindanetjes, waar ze pinda's en zonnepitten halen.

Voorkomen

Koolmezen komen in heel ons land voor en voelen zich goed thuis in stedelijk gebied. Pimpelmezen worden meer gezien in het oosten van het land en zijn van oorsprong bosvogels, maar komen ook in steden voor. Beide soorten houden van loofbomen en struiken in een beetje open landschap, tuinen en parken. Het zijn standvogels. Alleen in heel koude winters trekken ze verder en komen mezen uit het noorden hier overwinteren. Bij de tuinvogeltelling begin van dit jaar stond de koolmees op de tweede plaats, net als het jaar daarvoor. De pimpelmees stond op plaats drie en dit jaar gezakt naar plaats vijf.

Bedreiging

Klimaatverandering zorgt voor het vroeger oplopen van de temperatuur in het voorjaar. Hierdoor valt de piek van de broedcyclus niet meer samen met de piek in voedsel beschikbaarheid, de jongen worden meest gevoed met rupsen van nachtvlinders. Mezen worden graag gegeten door de sperwers, bosuilen en marters. Jonge mezen zijn zelfs in de nesten niet veilig voor eksters, spechten en gaaien. Ook muizen en eekhoorns eten wel eens jonge mezen.

Een grote bedreiging is de huiskat, deze meestal goed doorvoede jagers richten een ware slachting aan onder vogels en andere dieren, waaronder ook tal van insecten als vlinders. Gifgebruik doet ook geen goed, in 1 op de 3 mezenbollen zijn pesticiden aangetroffen. Maar ook via een omweg bereikt het gif de mezen. Er is onderzoek gedaan naar de opvallende

stijging van sterfte van jonge mezen in 2017. De jongen werden al in hun nest dood gevonden. Er werd gezocht naar samenhang met de toegenomen bestrijding van de buxusmot. Het resultaat is interessant en wees op een ander opmerkelijk verband. Er zijn 26, zes-en-twintig! verschillende soorten vergif aangetroffen in de jonge mezen: schimmeldoders, plantenverdelgers en vooral insecticiden. Daar zaten ddt bij en drie zeer giftige stoffen die ook in druppels en vlooienbanden tegen katten- en hondenvlooien voorkomen. Juist die laatste stoffen bleken fataal, mezen bekleeden hun nest met (honden)haar en de naakte huidjes van de jonge dieren konden dat gif niet tegenhouden.

Bescherming en hulp

Dichte struiken om zelf een nest te maken of een mezenestkast van ongeveer 12x12x28 centimeter en een vliegopening van 32 mm voor een koolmees en 30 mm voor een pimpelmees voldoet. Zorg voor een vrije aan- en uitvliegroute en hang de kast niet in de zon, op tenminste 1,80 cm, met opening liefst richting oosten, maar andere richting kan ook. Ook op een balkon kan een nestkast opgehangen worden. Hebben de vogels er een naar wens gevonden, dan komen ze vaak jaar na jaar terug.

Maak in de nazomer de kast schoon door het nestmateriaal eruit te halen en de binnenkant van de kast te overgieten met kokend water om parasieten te doden. Hang de kast weer op, deze kan gebruikt worden als schuil- en overnachtingsplaats in de winter.

Behalve nestgelegenheid hebben de mezen ook voedsel en schuilplekken nodig. Een tuin met struiken of zelfs bomen, planten met zaden en een waterplaats is fijn voor mezen.

Bijvoeren met goede, gifvrije vetbollen en zaden mag.

Als je een tegen vlooien behandelde hond kamt, gooi het hondenhaar dan weg en laat het niet buiten slingeren.

Houd je huiskat binnen, in ieder geval in het broedseizoen en 's nachts. Als het dier wel naar buiten gaat helpt een belletje om de nek een beetje.